

**Громадська організація
«Київська наукова організація педагогіки та
психології»**

**ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ учасників
Міжнародної науково-практичної
конференції:**

**«СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ
ВЧЕНИХ У ГАЛУЗІ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА
ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК»**

4-5 березня 2016 року

Київ
2016

СЕКЦІЯ 8. МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Романушко О. Р., Компанович М. С. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБАМ ІЗ НЕВРОТИЧНИМ РОЗЛАДОМ.....	88

СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Аханова А. В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В ПЕДКОЛЕДЖІ	91

Венгер Г. С. ТЕОРІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ІНСТИТУТУ СІМ'Ї	94

СЕКЦІЯ 10. ЮРИДИЧНА ТА ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Степура І. В. АУДІОВІЗУАЛЬНІ ШИРОКОМОВНІ ПРОЕКТИ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ	99

СЕКЦІЯ 11. ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Антипова М. М. СПЕЦИФІКА ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ З ОСОБИСТІСНИМИ ЯКОСТЯМИ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ	103

Гаркуша І. В., Плоха К. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ДІТЬМИ	106

Железнякова Ю. В. ТРАВМИ РАНЬОГО РОЗВИТКУ ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ПОЧУТТЯ САМОТНОСТІ	108

Іванова А. А. ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ САМООЦІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ІЗ СПЕЦИФІКОЮ ЇХНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ.....	110

Ткаченко І. В., Козенко Г. О. ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ ПОДРУЗЖЯ ЯК ФАКТОР ЗАДОВОЛЕНОСТІ СІМЕЙНИМИ СТОСУНКАМИ	112

Кононко О. Л. УМІННЯ ДОЛАТИ СТРАХ: СУТНІСТЬ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ В РАНЬОМУ ОНТОГЕНЕЗІ	116

Косташук О. І. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ ЧЕСТІ У СТУДЕНТІВ	119

Потоцька І. С. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ	121

Столярчук О. А. ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКИХ НАСТАНОВ НА УСПІШНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ	123

Томаржевська І. В. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ФЕНОМЕНУ БАТЬКІВСТВА.....	127

Черепсхіна О. А. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПСИХОЛОГА-ПРОФЕСІОНАЛА У ВНЗ.....	129

знань, а також багатючий практичний досвід роботи у відповідній предметній галузі.

1. «Талановиті» - особи із екстраординарними інтелектуальними досягненнями, які знайшли своє втілення в певних реальних, об'єктивно нових формах.

2. «Мудрі» - особи із високим рівнем інтелектуальних можливостей, пов'язаних із аналізом, оцінкою та прогнозуванням подій буденного життя людей [6].

В психології протягом декількох десятиліть дискутується питання щодо частоти прояву дитячої обдарованості. Існують дві протилежні точки зору: всі діти є обдарованими і обдаровані діти зустрічаються вкрай рідко. Зняти вказану альтернативу вдається за рахунок виокремлення потенційної обдарованості по відношенню до різних видів діяльності, яка притаманна багатьом дітям, і актуальної обдарованості, яку демонструє незначна кількість дітей. Виокремлення потенційної обдарованості зумовлено, насамперед, гуманістичними міркуваннями, іманентної обдарованості, яка властива для кожної дитини.

Література:

1. Ананьев Б.Г. О проблеме современного человекознания / Борис Герасимович Ананьев. - М.: Наука, 1977. - 379 с.
2. Глотова Г.А. Творческая одаренность личности. Проблемы и методы исследования / Г.А. Глотова [учебное пособие]. - Челябинск, 1992. - 172 с.
3. Моляко В.О. Чи можна навчати творчості? / В. О. Моляко // Обдарована дитина. - 1999. - № 3. - С. 2-4.
4. Попова Л.В. Современные подходы к определению того, что такое одаренность / Л.В.Попова // Школа здоровья. - 1995. -№ 1. - С. 5-18.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2004. - 713 с.
6. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования [текст] / М. А. Холодная. - Спб: Питер, 2002. - 272 с.

Столярчук О. А., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
*Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКИХ НАСТАНОВ НА УСПІШНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Початок фахового навчання є об'єктивно складним періодом для студента, оскільки пов'язаний із суттєвою перебудовою життя, пристосуванням до нового соціального статусу та зануренням у професійно орієнтовану пізнавальну діяльність. Адаптація першокурсника до нового статусу охоплює практично всі сфери його життєвої активності - розумову, афективно-вольову, мотиваційно- ціннісну та комунікативну. Як слушно зазначають вітчизняні дослідники

Л. Г. Подоляк та В. І. Юрченко, адаптаційний період у різних студентів відбувається порізному, залежно від їх індивідуально-психологічних особливостей, рівня готовності до навчання у вищій школі. Труднощі адаптаційного періоду пов'язані з розлученням зі шкільними друзями і позбавленням їхньої підтримки та розуміння; невизначеністю мотивації вибору професії та недостатньою психологічною готовністю до опанування нею; не сформованістю системи саморегуляції і самоконтролю за своєю діяльністю і поведінкою та відсутністю повсякденного контролю за ними з боку батьків і викладачів; пошуком оптимального режиму праці й відпочинку та налагодженням побуту; відсутністю навичок самостійної навчальної роботи [1, 60].

Безперечно внутрішні чинники є визначальними для процесу адаптації першокурсника до умов навчання у вищій школі. Однак ці чинники вступають у взаємодію із зовнішніми факторами, що фігурують у житті студента, зокрема його соціальним оточенням, яке представляють значущі дорослі, в тому числі батьки. Характер взаємин юнаків з батьками дещо перебудовується у зв'язку з набуттям статусу студента. Молоді люди отримують суттєву світоглядну, емоційну та поведінкову автономію, здійснивши свій професійний вибір і розпочавши особистісну емансипацію. Водночас, адаптація до умов навчання у ВНЗ супроводжується переживанням численних ситуацій успіхів і невдач, що активізують потребу у обговоренні їх студентами з батьками як значущими дорослими. У цей період, за визначенням американського психолога Ф. Райса, юнаки чекають від батьків уваги, зацікавленості, довіри, спроможності слухати, розуміти і співпереживати, визнання і схвалення їх особистісних проявів [2, 424].

Предметом нашого емпіричного дослідження постало питання визначення впливовості думки батьків щодо адаптації першокурсників до умов навчання у вищій школі. Діагностичними засобами застосовано опитувальник соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда для встановлення рівня пристосування першокурсників до умов навчання у ВНЗ, авторська анкета для з'ясування мотивів вступу на обрану спеціальність, суб'єктивної оцінки студентами критеріїв адаптації та рефлексії її труднощів. З метою визначення актуальної навчальної мотивації студентів використовувалась методика вивчення мотивів учбової діяльності А. О. Реана, В. А. Якуніна. Для обробки даних констатувального дослідження було використано методи визначення середніх значень, ранжування, кореляційного аналізу. Вибірку становили студенти першого курсу Київського університету імені Бориса Грінченка, майбутні учителі історії, української та іноземної мови, загальною кількістю 110 осіб.

Опрацювання відповідей респондентів засвідчило, що першокурсники цікавилися ставленням батьків до їх вступної кампанії, оскільки всі опитані чітко відтворили сприймання батьками вступу у ВНЗ. Прикметно, що лише половина батьків сприйняли цю подію схвально, 45% поставились нейтрально, та 5% батьків, за свідченням першокурсників сприйняли їх вступ до ВНЗ на обрану спеціальність негативно. Припускаємо, що негативне та нейтральне ставлення батьків стосувалось не саме факту вступу їх дитини до ВНЗ, а, скоріше за все, обраної спеціальності чи форми навчання (бюджетної чи контрактної).

Кореляційний аналіз виявив зв'язок рівня адаптованості першокурсників з сприйманням батьками їх вступу ($r = 0,338^*$, де r - значення коефіцієнту Пірсона, статистична значущість: «**» - $p < 0,01$; «*» - $p < 0,05$). Ймовірно, недостатньо високий відсоток схвального ставлення батьків (лише половина)

вплинув на переважаючі показники середнього рівня адаптованості студентів першого курсу до умов навчання у ВНЗ (69%).

Але навіть різноманіття ставлень не применшувало значущість позиції батьків щодо професійного самовизначення старшокласників. Про це свідчать результати ранжування мотивів вступу до ВНЗ, яке здійснене визначеною вибіркою першокурсників, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг мотивів вступу до ВНЗ (n=110)

Мотив	Середнє значення	Рейтингова позиція
1. Покликання	1,78	5
2. Легкість вступу на спеціальність	2,33	3
3. Бажання вдосконалити знання науки (історії, мови)	3,69	2
4. Настанови близьких	2,11	4
5. Інтерес до роботи з дітьми	1,58	6
6. Бажання отримати вищу освіту	3,8	1

Настанови близьких поступились прагматичним чинникам отримання вищої освіти та легкості вступу на педагогічну спеціальність, а також пізнавальному мотиву вдосконалення знання науки, водночас випередивши невизначені ще покликання й інтерес до роботи з дітьми.

Застосування кореляційного аналізу виявило прямий зв'язок між такими мотивами вступу, як покликання та настанови близьких ($r= 0,278^*$), що свідчить про ймовірність правильного визначення батьками професійних схильностей дітей. Цю тезу підтверджує й встановлений зв'язок між мотивом інтересу до роботи з дітьми зі сприйманням батьками вступу ($r= 0,516^{**}$). Очевидно, що врахування чи, навпаки, неврахування старшокласником порад батьків щодо вибору професії та ВНЗ, впливало на сприймання ними його статусу першокурсника, що виражає встановлена пряма кореляція між настановами близьких та сприйманням ними вступу дитини до університету ($r= 0,459^{**}$).

Актуальні для першокурсників мотиви фахового навчання постають дієвими чинниками успішності їх адаптації до статусу студента. Серед цих мотивів вагома значущість властива для прагнення заробити повагу батьків (четверте місце рейтингу), що відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Рейтинг мотивів навчання першокурсників (n=110)

Мотив	Середнє значення	Рейтингова позиція
1. Стати висококваліфікованим фахівцем	5,71	5
2. Отримати диплом	5,96	2
3. Успішно навчатися та складати заліки та іспити	5,53	9
4. Отримувати стипендію	5,65	6
5. Набути глибоких та міцних знань	5,98	1
6. Постійно бути готовим до занять	4,78	11
7. Не занедбувати вивчення навчальних предметів	5,38	10
8. Не відставати від одногрупників	5,55	8
9. Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	5,85	3
10. Виконувати педагогічні вимоги	4,71	12
11. Досягнути поваги викладачів	5,56	7
12. Бути прикладом для одногрупників	4,47	13
13. Заробити повагу батьків	5,76	4
14. Уникнути покарання та осуду за погане навчання	4,11	14
15. Отримувати інтелектуальне задоволення	5,76	4

Як видно з таблиці, значущість ставлення батьків для першокурсників, фігуруючи на четвертому місці, суттєво переважає над всіма іншими соціально орієнтованими мотивами, як-от досягнення поваги викладачів (сьоме місце) та приклад для одногрупників (тринадцяте місце рейтингу).

Кореляційний аналіз підтвердив значущість мотиву заробити повагу батьків для адаптованості першокурсників до статусу студента ($r=0,355^{**}$). Встановлено також прямий зв'язок між самооцінкою першокурсниками рівня свого пристосування до умов вищої школи з повагою батьків як актуальним мотивом навчання ($r=0,278^*$).

Таким чином, проведене дослідження підтвердило багатофакторність процесу адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ. Виявлено домінування внутрішніх чинників пристосованості (мотивація професійного самовизначення, мотивація навчально-професійної діяльності тощо), у які органічно вплітаються зовнішні аспекти життя студентів першого курсу, зокрема зміст і характер їх комунікації з батьками як значущими дорослими. Встановлено, що певна особистісна автономія молодій людині у зв'язку зі здобуттям нею статусу студента не послаблює впливовість думки батьків щодо професійного самовизначення на початку фахового навчання. Відповідно, настанови батьків є дієвим чинником адаптованості першокурсників до умов навчання у вищій школі.

Література:

1. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: підручник / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. - К.: Каравела, 2008. - 351 с.
2. Райс Ф. Психологія подросткового и юношеского возраста / Ф. Райс. - СПб.: Питер, 2000. - 656 с.

Томаржевська І. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ФЕНОМЕНУ БАТЬКІВСТВА

В наш час проблеми сім'ї та батьківства стають особливо актуальними. Спостерігається послаблення зв'язків між батьками та дітьми, поширенні внутрішньо сімейних конфліктів, зниженні якості виховання та відповідальності батьків за власних дітей тощо. Сучасна реальність змушує стикнутися із засиллям пропаганди гостьових, одностатевих та інших форм створення сім'ї. Зазначені чинники сприяють поглибленні кризи сім'ї та батьківства зокрема. Прояви природної батьківської любові в деяких випадках поєднуються з низьким рівнем психологічної культури батьків та їх педагогічною неграмотністю, невмінням вибудовувати стосунки з дітьми.

Феномен батьківства активно досліджується сучасними соціологами Антоновим А.І., Богачевим Н.В., Гурко Т.А., Коном І.С. та ін.; педагогами Гребенніковим І.Н., Зверєвою О.Л., Ганичевою А.Н., Спіріним Л.Ф. та іншими.

Основні підходи до розуміння психологічних аспектів батьківства закладені в працях Л.В.Виготського, який визначив культурно-історичну обумовленість феномену [2].

Проблематикою психології батьківства займалися відомі представники іуманістичної психології Оллпорт Г., Маслоу А., Роджерс К., Дрейкус Р. та інші.

У сучасній психологічній науці прийнято вважати, що батьківство це соціально психологічний феномен, який включає в себе емоційно та оціночно забарвлену сукупність знань, уявлень і переконань відносно себе, як батька або матері, яка реалізується в усіх проявах поведінкової складової батьківства [6, 35]. Батьківство вивчається сучасними психологами (Овчарова Р.В., Филипова І.Г. ін.) в єдності батьківських установок та очікувань, батьківських позицій, батьківської відповідальності, батьківських почуттів, стилів сімейного виховання.

Аналіз психологічних джерел призвів нас до висновку щодо існування достатньо широкого розгалуження у розумінні феномену батьківства. Гак, у працях відомого вченого І.С.Кона батьківство розглядається як соціальний інститут. Автором пропонується характеризувати батьківство в одній парадигмі з розумінням поняття «дитинство».

Досить широкого поширення набуло трактування батьківства як особливого соціально-психологічного феномену (Єрмихіна М.О., Леонтьев ДА. Овчарова Р.В., Рамих В.А., Филипова Г.Г.).